

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

ע"א 3081/12

לפני: כבוד השופט י' דנציגר
כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופטת ד' ברק-ארז

המערערת: דאבל קיי מוצרי דלק (1996) בע"מ

נגד

המשיבה: גזפרום טרנסגז אוכטה בע"מ

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו
מיום 19.03.2012 בה"פ 30752-05-11 שניתן על ידי השופט
ש' שוחט

תאריך הישיבה: כ"ה באדר ב התשע"ד (27.3.2014)

בשם המערערת: עו"ד איתן ארז; עו"ד פז יצחקי-וינברג

בשם המשיבה: עו"ד בנימין ברץ; עו"ד אנה משה; עו"ד אירית סגל

פסק-דין

השופטת ד' ברק-ארז:

1. מהם העקרונות החלים על יישומה של דרישת ההדדיות באכיפת פסקי חוץ המעוגנת בהוראת סעיף 4(א) לחוק אכיפת פסקי חוץ, התשי"ח-1958 (להלן: חוק אכיפת פסקי חוץ או החוק)? וביתר פירוט – מה נדרש להראות צד שטוען כי אין לאכוף כנגדו פסק שניתן במדינה זרה בכל הנוגע לדרישת ההדדיות הקבועה בסעיף זה? זו היא השאלה המרכזית שעלתה במסגרת הערעור שלפנינו, לצד שאלות נוספות שעניינן אכיפתם של פסקי חוץ.

עיקרי התשתית העובדתית וההליכים המשפטיים עד כה

2. המערערת, דאבל קיי מוצרי דלק 1996 בע"מ (להלן: דאבל קיי), היא חברה ישראלית העוסקת במסחר בגז ובדלק. המשיבה, גזפרום טרנסגז אוכטה בע"מ (להלן: גזפרום טרנסגז) היא חברה המאוגדת ברוסיה, שהיא חברת בת של התאגיד הרוסי הענק גזפרום, ואף היא עוסקת בתחום האנרגיה.

3. בין דאבל קיי לגזפרום טרנסגז התגלע סכסוך לרקעו של חוזה להספקת גז שהיה בין השתיים, כאשר גזפרום טרנסגז דרשה מדאבל קיי תשלומים בגין גז מעובה שסיפקה לה. הסכסוך בין השתיים התברר בהליכים משפטיים שהתקיימו ברוסיה (על פי תניית השיפוט שנכללה בחוזה בין הצדדים) בשנת 2008, וביום 13.2.2009 ניתן על ידי בית המשפט המוסמך במוסקבה פסק דין (להלן: פסק הדין הרוסי או פסק הדין) שחייב את דאבל קיי לשלם לגזפרום טרנסגז סכום של 4,986,239 יורו (וכן 14,400.80 יורו ריבית כדין ו-100,000 רובל הוצאות אגרת בית משפט). דאבל קיי הגישה שני ערעורים על פסק דין זה – תחילה ערעור בעל אופי עובדתי בעיקרו שנדחה, ולאחר מכן ערעור בעל אופי משפטי שנדחה אף הוא.

4. בהמשך לכך, הגישה גזפרום טרנסגז בקשה לאכיפתו של פסק הדין הרוסי מכוח חוק אכיפת פסקי חוץ לבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (ה"פ 11-01-30752, השופט ש' שוחט). בבקשתה טענה גזפרום טרנסגז כי פסק הדין הרוסי ממלא אחר כל התנאים לאכיפה הקבועים בחוק אכיפת פסקי חוץ, בהתאם לסעיף 3 לחוק.

5. דאבל קיי, מצידה, התנגדה לקבלת הבקשה. בראש ובראשונה, טענתה בעניין זה הייתה שלא התקיימה דרישת ההדדיות הקבועה בסעיף 4(א) לחוק אכיפת פסקי חוץ, היינו שפסקי דין ישראלים אינם נאכפים ברוסיה ועל כן אין לאכוף את פסק הדין הרוסי בישראל. כמו כן, היא טענה שפסק הדין הרוסי נגוע בפגמים המנויים בסעיף 6 לחוק זה ומוכרים כהגנה כנגד אכיפת פסק חוץ, ובפרט טענה שהוא הושג במרמה; שלא ניתנה לה אפשרות סבירה לטעון טענות ולהביא ראיות; וכן שפסק הדין עומד בסתירה לפסק דין אחר בין הצדדים.

חוות דעת המומחים

6. שני הצדדים להתדיינות הצטיידו בחוות דעת מומחה שהוגשו לבית המשפט המחוזי, ושכותביהן עמדו לחקירה נגדית. דאבל קיי תמכה את התנגדותה לאכיפה

בחוות דעת של פרופסור בחין (להלן: בחין), ואילו גזפרום טרנסגו תמכה את בקשתה לאכיפה בחוות דעת של עורכת דין אלה בילמוס (להלן: בילמוס).

7. המומחים לא חלקו על כך שאין אמנה מחייבת בין ישראל לרוסיה בכל הנוגע לאכיפת פסקי חוץ. אולם, מעבר לכך, דרכיהם נפרדו. בילמוס כתבה בחוות דעתה כי "אין מניעה לאכוף פסק דין שנתן בית משפט ישראלי מוסמך במערכת המשפט ברוסיה, ולפיכך קיימת הדדיות באכיפה". במסגרת חקירתה הנגדית היא הודתה כי על-פי החקיקה הרוסית הרלוונטית, סעיף 241 לקוד המסחרי הפרוצדוראלי הרוסי, תנאי לאכיפה של פסק חוץ הוא "אם הכרה ואכיפה של החלטות כאלה נקבעה על ידי אמנה בינלאומית של הפדרציה הרוסית והחוק הפדרלי". אולם, היא הוסיפה והבהירה כי "בפועל נאכפים ברוסיה פסקי דין זרים גם בהיעדר שני אלו" (בפסקה 10 לפסק דינו של בית המשפט המחוזי). בנוסף לכך, בילמוס עומתה עם פסק דין רוסי משנת 2008 שסירב לאכוף פסק דין שניתן על-ידי בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (ת"א (מחוזי) 3274/98 פורטניק נ' חשבונאות א.ס.י.ב.י. פיננסי בע"מ (30.6.2005)) (להלן: עניין אכיפת פורטניק). בעניין זה היא חיוותה דעתה כי אין ללמוד מכך על התנגדות עקרונית לאכיפת פסקי דין ישראליים, בשים לב לעובדה שבית המשפט ברוסיה אשר סירב ליתן צו אכיפה ציין כי לא הוכחה בפניו הדדיות באכיפה.

8. לעומת זאת, בחין הדגיש בחוות דעתו בעיקר את החקיקה הרוסית הקובעת כי תנאי לאכיפה הוא קיומה של אמנה בינלאומית בין המדינות הרלוונטיות. בחקירתו הנגדית עומת בחין עם מספר פסקי דין רוסיים נוספים, שאכפו פסקי חוץ (שניים מאנגליה ואחד מדרום קוריאה). בתשובה לכך הוא הודה כי לא אחת נאכפים פסקי דין זרים אף ללא אמנה דו-צדדית בדבר אכיפה. אולם, הוא ציין כי לא ניתן לסמוך על כך, מאחר שמדובר באסכולה שיש לה תומכים אך גם מתנגדים. לדבריו: "משפטנים רוסיים עכשיו מחולקים לשני מחנות, 50 על 50 אחוזים" (בפסקה 12 לפסק דינו של בית המשפט המחוזי).

פסק דינו של בית המשפט המחוזי

9. ביום 19.3.2012 ניתן פסק דינו של בית המשפט המחוזי אשר קיבל את הבקשה והורה על אכיפתו של פסק הדין הרוסי. בית המשפט המחוזי קבע כי התקיימו התנאים הקבועים בסעיף 3 לחוק אכיפת פסקי חוץ המאפשרים את אכיפתו של פסק הדין הרוסי.

לאחר שדן בכך בהרחבה, הוא הוסיף וקבע כי דאבל קיי לא הוכיחה כי התקיימו החריגים לאכיפה הקבועים בסעיפים 4 ו-6 לחוק.

10. בית המשפט המחוזי עמד על כך שבית המשפט הדן בבקשה לאכיפת פסק חוץ אינו משמש כערכאת ערעור על בית המשפט הזר, וככלל עליו לכבד את הפסק כמות שהוא, בכפוף להוראותיו של חוק אכיפת פסקי חוץ. בית המשפט המחוזי מיקד את הדיון בשאלת התקיימותה של דרישת ההדדיות שבסעיף 4 לחוק. בית המשפט המחוזי הבהיר כי בבואו לדון בדרישה זו הוא מאמץ את הגישה המצמצמת לפרשנותה, מתוך הכרה בתועלת הגלומה בכך שצדדים לא יאלצו לחזור ולהתדיין באותו עניין (בהפנייה למאמריו של המלומד עמוס שפירא בנושא – "הכרה ואכיפה של פסק חוץ" עיוני משפט ד 509 (1974) (להלן: שפירא א) ו"הכרה ואכיפה של פסק חוץ (חלק שני)" עיוני משפט ה 38 (1976) (להלן: שפירא ב)). לאחר מכן, בית המשפט המחוזי עמד על כך שלפי פסיקתו של בית משפט זה (ע"א 1268/07 גרינברג נ' במידה (9.3.2009) (להלן: עניין גרינברג)) הנטל להוכיח כי לא מתקיימת דרישת ההדדיות מוטל על מי שמתנגד לאכיפתו של פסק החוץ.

11. לאחר שבחן את חוות דעת המומחים כמו גם את החקירה עליהן, הגיע בית המשפט המחוזי למסקנה כי דאבל קיי לא הצליחה להוכיח כי דרישת ההדדיות אינה מתקיימת ולמצער לסתור את חוות הדעת של בילמוס, ולכן דחה את טענתה ככל שזו התבססה על סעיף 4(א) לחוק.

12. בהמשך לכך, בית המשפט המחוזי בחן את טענות ההגנה המבוססות על סעיף 6 לחוק אכיפת פסקי חוץ ודחה אף אותן אחת לאחת כלא מבוססות מבחינה עובדתית. באשר לטענה כי פסק הדין הרוסי נוגד פסק דין אחר שניתן ברוסיה נקבע שפסק הדין האחר ניתן בהתדיינות שהתנהלה מול חברה אחרת בתוך קונצרן גזפרום, ולכן אין לומר שמדובר בפסק דין הנוגד את פסק הדין שאכיפתו מתבקשת. בית המשפט המחוזי הוסיף וקבע כי בכל מקרה מדובר בטענות לקיזוז כספים שאינן מהוות הגנות כנגד אכיפה. באשר לטענה כי פסק הדין הרוסי הושג במרמה, מאחר שגזפרום טרנסגז משתייכת לקונצרן גזפרום הזוכה להעדפה במערכת המשפט הרוסית, נקבע כי היא לא הוכחה. כמו כן נדחו טענות דאבל קיי כנגד ההליך שהתנהל ברוסיה, לאחר שנקבע כי היא ניהלה את הגנתה באופן אקטיבי וניתנה לה הזדמנות סבירה לטעון טענותיה בבתי המשפט ברוסיה.

13. ביום 21.3.2012, עוד בטרם הגשת הערעור, הגישה דאבל קיי בקשה לעיכוב ביצועו של פסק הדין לבית המשפט המחוזי. ביום 15.4.2012 קיבל בית המשפט המחוזי את הבקשה, בתנאים מסוימים, כך שהכספים שייגבו מכוחו של פסק החוץ לא יוצאו מגבולות ישראל ויופקדו בחשבון נאמנות שייפתח על ידי גזפרום טרנסגז, בקופת ההוצאה לפועל או בבית המשפט. בהמשך לכך, ביום 18.4.2012 הגישה דאבל קיי לבית משפט זה בקשה נוספת לעיכוב ביצועו של פסק הדין ובה טענה כי היה על בית המשפט המחוזי לעכב באופן מלא את ביצועו של פסק דינו. בקשתה זו נדחתה על-ידי השופט ס' ג'ובראן ביום 7.5.2012.

עיקרי הטענות בערעור

14. בערעור בפנינו חוזרת דאבל קיי על טענותיה בכל הנוגע לכך שאין לאכוף את פסק הדין הרוסי. גם כאן, ואף ביתר שאת, היא מתמקדת בטענות הנוגעות לדרישת ההדדיות. לטענת דאבל קיי, בית המשפט המחוזי לא עמד על השלכות הרוחב הניכרות של פסק דינו בכל הנוגע לעניין יישומה של דרישת ההדדיות. לשיטתה של דאבל קיי, בית המשפט המחוזי הורה באופן תקדימי על אכיפה של פסקי דין רוסיים בישראל באופן חד-צדדי, ובכך התערב בשיקול הדעת המסור למשרד החוץ ומשרד המשפטים בכל הנוגע לאכיפת פסקי דין זרים (בשים לב לכך שאין אמנה בין ישראל לרוסיה בנושא זה). לטענתה של דאבל קיי עניין כה רגיש יש להותיר להחלטתה של הממשלה, לאחר שהוכח, כך נטען, כי רוסיה אינה אוכפת פסקי דין ישראליים באמצעות הדוגמה של פסק הדין בעניין אכיפת פורטניק.

15. באופן פרטני יותר, גורסת דאבל קיי כי בית המשפט המחוזי שגה באופן שבו הסתמך על עניין גרינברג בכל הנוגע לנטל ההוכחה בסוגיית ההדדיות באכיפה. לטענת דאבל קיי, הקביעה בעניין גרינברג כי נטל ההוכחה מוטל על מי שמתנגד לאכיפה הייתה מבוססת על ההנחה שקיימים ניסיון קודם וידע המצביעים על כך שפסקי דין שהמדינה אשר בה ניתן פסק הדין (ארצות-הברית) אוכפת פסקי דין ישראליים. תנאי רקע אלה אינם מתקיימים, כך נטען, בכל הנוגע לרוסיה, ועל כן, בנטל ההוכחה צריכה לשאת גזפרום טרנסגז.

16. טענות אחרות מעלה דאבל קיי כנגד העדפת חוות הדעת של בילמוס על פני חוות דעתו של בחין, אשר לו, כך נטען, ניסיון רב יותר והתמחות בתחום.

17. בנוסף, דאבל קיי מבקשת להתבסס על סעיף 11(א) לחוק אכיפת פסקי חוץ הקובע כי פסק חוץ יוכר רק אם חל עליו הסכם עם מדינת חוץ שבו התחייבה ישראל להכרה בפסק חוץ.

18. לבסוף, דאבל קיי חוזרת על עיקרי טענותיה בבית המשפט המחוזי ולפיהן חלק מההגנות שבסעיף 6 לחוק אכיפת פסקי חוץ חלות בעניינה: הטענה שפסק הדין הרוסי עומד בסתירה לפסק דין אחר שניתן בין הצדדים; הטענה כי לא ניתנה לה ברוסיה אפשרות סבירה לטעון את טענותיה; וכן הטענה שההליך המשפטי ברוסיה היה פגום נוכח "מעמדו המיוחד של קונצרן גזפרום" במדינה זו.

19. מנגד, גזפרום טרנסגז טוענת כי פסק דינו של בית המשפט המחוזי הוא מנומק, יסודי ומפורט וכי הוא נסמך על התרשמות ישירה מן העדויות והראיות שהוצגו לפניו. לטענת גזפרום טרנסגז, הכרעתו של בית המשפט המחוזי מבוססת על קביעה עובדתית באשר להתקיימותה של דרישת ההדדיות, ועל כן אין מקום להתערבותה של ערכאת הערעור בו.

20. לגופו של עניין, גזפרום טרנסגז טוענת כי בצדק קבע בית המשפט המחוזי שמתקיימת דרישת ההדדיות בענייננו, בשים לב לפרשנות המצמצמת שאומצה ביחס אליה בפסיקה. גזפרום טרנסגז סבורה כי דאבל קיי לא הצליחה להוכיח כי דרישה זו אינה מתקיימת, וטוענת כי אין מקום להסתמכות על עניין אכיפת פודטניק שבו המבקש הספציפי לא הביא ראיות לכך שבישראל נאכפים פסקי דין רוסיים.

21. גזפרום טרנסגז מוסיפה וטוענת עוד כי בצדק התעלם בית המשפט המחוזי מהוראות סעיף 11 לחוק, שנסב על הכרה בפסק חוץ, ולא על אכיפתו.

22. באשר לתחולתן של ההגנות הקבועות בסעיף 6 לחוק אכיפת פסקי חוץ, גזפרום טרנסגז סומכת את ידיה על קביעותיו העובדתיות של בית המשפט המחוזי, כי הגנות אלו אינן חלות במקרה דנן.

התפתחויות נוספות

23. בתום הדיון שהתקיים בפנינו סברנו כי ראוי היה לקבל הבהרות נוספות בכל הנוגע לאכיפת פסקי דין ישראליים ברוסיה מטעם גורם רשמי בלתי תלוי, מה גם שלהכרעה במקרה זה עשויות להיות השלכות עקרוניות וכן השפעה על מקרים נוספים.

על כן, בתום הדיון קיבלנו החלטה לפיה על היועץ המשפטי לממשלה לשקול אם להצטרף להליך כדי להביע את עמדת המדינה, והוספנו כי מכל מקום תימסר לבית המשפט הודעה בכתב שבה יפורט האם נאכפים פסקי חוץ רוסיים בישראל והאם קיימת הדדיות באכיפת פסקי חוץ ישראליים ברוסיה.

24. ביום 14.7.2014 הודיע היועץ המשפטי לממשלה כי אינו מוצא לנכון להתייצב בהליך. בהודעה מטעמו נמסר כי אכן, כפי שטענו הצדדים, אין אמנה בין מדינת ישראל לרוסיה בדבר אכיפת פסקי חוץ. מלבד זאת לא נמסר דבר, ואך נכתב כי "אין בידי המדינה נתונים בעניין".

25. ביום 11.7.2013 הגישה דאבל קיי בקשה להוספת ראיות מטעמה, שלא ראינו לקבל. ביום 25.6.2014 הגישה דאבל קיי בקשה נוספת להוספת ראיות מטעמה. מאחר שגזפרום טרנסגז לא התנגדה לבקשה זו, נעתרנו לה בהחלטתנו מיום 16.7.2014. בהתאם לכך, ביום 20.7.2014 הגישה דאבל קיי שלושה מסמכים – תרגום פסק הדין הרוסי בעניין אכיפת פורטניק, שכבר נזכר לעיל, וכן שני מסמכים חדשים: תרגום של החוק הקונסטיטוציוני הפדרלי הרוסי על מערכת המשפט של הפדרציה הרוסית, שבו מורה סעיף 6.3 כי אכיפת החלטותיהם של בתי משפט של מדינות זרות ברוסיה "נקבעת על-פי ההסכמים הבין-לאומיים של הפדרציה הרוסית" (תוך התייחסות לכך שחוק זה תוקן לאחרונה); וכן פסק דין שניתן באוגוסט 2012 במושב אזרחי של בית המשפט העליון של רפובליקת אודמורטיה, המהווה חלק מן הפדרציה הרוסית (תיק מספר 33-2451). בפסק דין זה נדחה ערעור על פסק דין שבו סורבה בקשתו של אדם לשנות את רישומו כנשוי במרשם האוכלוסין המקומי בהתאם לפסק דין התרת נישואין שניתן בבית המשפט לענייני משפחה באשדוד, תוך התייחסות להיעדרה של אמנה בנושא אכיפת פסקי חוץ בין ישראל לרוסיה, המונע לכאורה אכיפת החלטות בתי משפט ישראליים ברוסיה.

26. ביום 3.8.2014 הגישה גזפרום טרנסגז את תגובתה לראיות שצרפה דאבל קיי ובה טענה כי אין בראיות כל חידוש. באשר לסעיף 6.3 לחוק הפדרלי טענה גזפרום טרנסגז כי מדובר בסעיף הקיים בחוק הפדרלי בנוסחו זה מאז שנת 1996 (שאף הוזכר על-ידי בחין בחוות דעתו), וכי התיקונים החדשים בחוק זה לא נגעו אליו. גזפרום טרנסגז טענה עוד כי לא התייחסה לסעיף 6.3 לחוק הפדרלי בהליך שהתקיים בבית המשפט המחוזי מאחר שמדובר בהוראת חוק כללית שאינה מהווה חלק מהדין הפרטני, שהוא בענייננו הדין המסחרי המבוסס על הקוד המסחרי, שאותו מחילים בתי המשפט המסחריים-כלכליים ברוסיה. כמו כן, הפנתה גזפרום טרנסגז לסעיף 3 לחוק הפדרלי

שהובא על-ידי דאבל קיי, שבו נאמר במפורש כי בתי המשפט ברוסיה כפופים לעקרונות הדין הבינלאומי. באשר לפסק הדין של בית המשפט העליון של רפובליקת אודמורטיה ציינה גזפרום טרנסגז כי מדובר בפסק דין העוסק בתחום המעמד האישי ובערעור על החלטה מינהלית של מרשם האוכלוסין, ולכן אינו רלוונטי לענייננו העוסק במערכת בתי המשפט המסחריים-כלכליים ובקודקס חוקים שונה.

27. בד בבד עם הגשת תגובתה, הגישה גם גזפרום טרנסגז בקשה לצירוף ראיות, בהסכמתה של דאבל קיי. ביום 11.8.2014 נעתרנו לבקשה. ביום 18.8.2014 הגישה גזפרום טרנסגז שני פסקי דין של בתי משפט לעניינים מסחריים בתרגום לעברית (שנעשה על-ידי בילמוס) – פסק דין שניתן בבית משפט בסנט פטרבורג (מחוז לנינגרד) ביום 4.6.2013 ופסק דין של בית המשפט לעניינים מסחריים של רפובליקת בשקורטוסטן שניתן ביום 17.3.2014 – אשר בשניהם נאכפו פסקי דין בריטיים (על-פי האמור בתרגום, הראשון של בית הדין הגבוה לצדק של איי הבתולה הבריטיים והשני של בית הדין הגבוה לצדק של אנגליה וויילס). בשני פסקי הדין עמדו בתי המשפט הרוסיים על כך שהעקרונות והנורמות הבינלאומיים, ובכלל זה דרישת ההדדיות, הם חלק ממערכת המשפט הרוסית וקבעו כי ניתן להכיר בפסק דין זר ולאוכפו בשטח של הפדרציה הרוסית על סמך דרישת ההדדיות ועקרון האדיבות הבינלאומית.

28. ביום 26.8.2014 הגישה דאבל קיי את תגובתה לראיות שצרפה גזפרום טרנסגז. עיקר טענותיה של דאבל קיי הופנו כנגד העובדה שפסקי הדין שצרפה גזפרום טרנסגז תורגמו על-ידי בילמוס, שהייתה המומחית מטעם גזפרום טרנסגז, ולכן היא, כך נטען, בעלת עניין אישי בתוצאות ההתדיינות. לטענת דאבל קיי, זהו פגם מהותי בהגשת הראיות הנוספות שצריך להוביל לפסלותן ולהוצאתן מהתיק. בהמשך לכך, הוסיפה דאבל קיי וחזרה על טענותיה באשר למידת מומחיותה של בילמוס. לגופם של דברים, דאבל קיי טענה כי, מכל מקום, פסקי הדין הנוספים שהובאו ניתנו על-ידי ערכאה נמוכה (המקבילה לבית משפט השלום) ואף לא ברור האם הוגשו עליהם ערעורים. עוד טענה דאבל קיי כי פסקי הדין אינם מתייחסים כלל למדינת ישראל ואינם יכולים ללמד דבר באשר ליחסה של שיטת המשפט הרוסית לפסקי דין זרים שמקורם בישראל. לבסוף, דאבל קיי הוסיפה כי העובדה שגזפרום טרנסגז חוזרת ומפנה לפסקי דין זרים שמקורם בשיטות אחרות, ולא בישראל, רק מחזקת את הטענה העומדת ביסוד עמדתה של דאבל קיי, היינו שאין ולו פסק דין ישראלי אחד שנאכף ברוסיה.

הדדיות באכיפת פסקי חוץ

29. השאלה המשפטית המרכזית שהתעוררה בפנינו נסבה על משמעותה והיקפה של דרישת ההדדיות הקבועה בסעיף 4(א) לחוק אכיפת פסקי חוץ, שזו לשונו:

”פסק-חוץ לא יוכרוז אכיף אם ניתן במדינה שלפי דיניה אין אוכפים פסקים של בתי המשפט בישראל”.

30. שאלת התקיימותה של דרישת ההדדיות נדונה במקרה זה על סמך שתי חוות דעת של מומחים – אחת מכל צד. חוות דעת אלה התמודדו, כל אחת בדרכה, עם המתח העולה בין שניים אלה: מחד גיסא, העובדה שסעיף 241 לקוד המסחרי הרוסי קובע כי פסקי חוץ ייאכפו כאשר קיימת אמנה בדבר אכיפת פסקי חוץ עם המדינה שבה ניתן פסק החוץ שאכיפתו מתבקשת, והעובדה הבלתי שנויה במחלוקת שאמנה כזו לא נחתמה בין ישראל לרוסיה (כשם שלא נחתמה עם מדינות רבות אחרות מחוץ למזרח אירופה); מאידך גיסא, העובדה שבשנים האחרונות ניתנו מספר פסקי דין בערכאות שונות ברוסיה שהכירו באפשרות לאכוף פסקי חוץ גם בהעדר אמנה בין רוסיה לבין המדינה שבה ניתנו אותם פסקי דין (בשלב זה, דוגמאות אחדות בלבד).

31. כפי שציינו, מלכתחילה סברנו כי במקרה מסוג זה, שבו למחלוקת בין הצדדים יש השלכות פוטנציאליות על מקרים רבים נוספים, ראוי שתוצג בפני בית המשפט עמדה עקרונית מטעמו של היועץ המשפטי לממשלה, לרבות (אך לא רק) הצגת נתונים בנוגע לשאלה האם פסקי דין ישראלים נאכפים ברוסיה. למצער, ראוי היה שייעשה מאמץ, ולו ראשוני, לאתר נתונים אלה. לא כל שכן כאשר הדברים נוגעים לנושא המשליך על הדדיות ושיתוף פעולה עם שיטת משפט אחרת, ובמיוחד שיטת משפט של מדינה שלרבים מאזרחי ישראל דהיום זיקות אליה (כמי שעלו מרוסיה). נותר לנו אך להצטער שלא כך היה (ראו והשוו: ע”א 7187/12 עו”ד צמח נ’ אל על נתיבי אויר לישראל, פסקה כט (17.8.2014)).

32. לגופם של דברים, חרף העובדה שחוות הדעת שניתנו הוצגו על-ידי הצדדים כסותרות זו את זו, עיון נוסף בהן הוביל אותנו למסקנה כי המכנה המשותף ביניהן הוא רב. כפי שיובהר להלן, הקושי המתעורר במקרה זה נוגע לתוצאות הנורמטיביות שיש לייחס לאמור בחוות הדעת, ולא לשוני אמיתי בהצגתן של עובדות היסוד הרלוונטיות בהן.

33. המומחית מטעם גזפרום טרנסגז, בילמוס, כתבה בחוות דעתה כי אין מניעה לאכיפתם של פסקי דין ישראלים ברוסיה. כאשר עומתה עם סעיף 241 לקוד המסחרי הרוסי היא השיבה שחרף לשון החוק קיימים פסקי דין חדשים שניתנו ברוסיה בשנים האחרונות ואשר אפשרו אכיפתם של פסקי דין זרים, אף במצבים שבהם לא הייתה אמנה בין המדינה שבה ניתן הפסק לבין רוסיה. הדוגמה המרכזית שהוזכרה בהקשר זה, ואף צוטטה בהרחבה בפסק דינו של בית המשפט המחוזי, היא עניין Rentpool B.V. v. OOO Podyemne Teknologii משנת 2009 (להלן: עניין רנטפול), שבו נאכף פסק דין הולנדי, חרף העדרה של אמנה בדבר אכיפת פסקי חוץ בין הולנד לרוסיה.

34. מנגד, כאשר המומחה מטעם דאבל קיי, בחין, עומת עם הדוגמאות שבהן נאכפו פסקי דין זרים אף בהעדר אמנה – הוא הודה בקיומם, אך הסביר כי לשיטתו אלה פסקי דין מוטעים, ובכל מקרה מייצגים אך אסכולה אחת, שאינה מקובלת על הכול.

35. מכל מקום, המסקנה העולה מקריאת חוות הדעת וההסברים שניתנו ביחס להן במסגרת החקירות הנגדיות, אלה בצד אלה, היא – שלמעשה – הן מתארות באופן דומה את המצב המשפטי ברוסיה, גם אם תוך מתן דגשים שונים: האחת מציגה את "חצי הכוס המלאה" ואילו האחרת את "חצי הכוס הריקה". שתיהן משקפות אותו מצב: הגמשה בפרשנות לחוק החרות, ועם זאת, פרקטיקה לא אחידה. בהקשר זה יוער, כי בנסיבות אלה, אין אף מקום או צורך להידרש לטענות שהעלתה דאבל קיי כנגד מומחיותה של בילמוס.

36. השאלה המתעוררת היא אפוא זו: האם דרישת ההדדיות הקבועה בסעיף 4(א) לחוק אכיפת פסקי חוץ מתקיימת בנסיבות שבהן כיום קיימת הסתברות לאכיפתו של פסק דין ישראלי במדינה זרה, אך קיימת אי-בהירות באשר לרמת ההסתברות, מטעמים שאינם נוגעים ליחס למדינת ישראל אלא למחלוקות באשר למדיניות המשפטית בסוגיה של אכיפת פסקי חוץ באותה מדינה בכלל. על מנת להשיב על שאלה זו, ראוי שנפתח בהצגת הרקע לדרישת ההדדיות בתחום של אכיפת פסקי חוץ בכלל, ובמשפט הישראלי בפרט.

37. נפתח בהתחלה ממש על מנת להתחקות אחר מקורותיה של דרישת ההדדיות בהקשר של אכיפת פסקי חוץ.

38. ככלל, אכיפת פסקי חוץ נחשבת לתופעה מאוחרת יחסית, שבמסגרתה נכונות מדינות להשיג אחרונות, במידה מסוימת, את ריבונותן, בשם ההגנה על זכויותיהם של פרטים ועל היעילות והוודאות המשפטית, ועל מנת לקדם את שיתוף הפעולה הבינלאומי לשם השגתן של תכליות אלו. מכיוון שכך, הנכונות לפתוח את הדלת לאכיפתם של פסקי דין שניתנו בתוקף ריבונותן של מדינות אחרות, הולכת לעתים יד ביד עם העמידה על כך שאף המדינה האוכפת תזכה לאותו יחס, היינו עם דרישה של הדדיות. גישה זו אינה נחלת הכול. כאמור, נקודת המבט המדגישה את "הויתור" לטובת שיטה אחרת נוטה להדגיש יותר את דרישת ההדדיות. לעומת זאת, נקודת מבט המדגישה את החשיבות הנודעת לאכיפת זכויותיהם של פרטים שזכו בפסקי דין לאחר הליך משפטי נוטה שלא לייחס חשיבות להיבט של הדדיות, שאכן חורג מגדר עניינם של הצדדים לפסק הדין (לרקע נוסף, ראו: Arthur Lenhoff, *Reciprocity and the Law of Foreign Judgments: A Historical-Critical Analysis*, 16 LA. L. REV. 465 (1956); William G. Southard, *The Reciprocity Rule and Enforcement of Foreign Judgments*, 16 COLUM. J. TRANSNAT'L L. 327 (1977)). התחשבות בשיקולים של הדדיות מתעוררת, כמובן, עם דגשים שונים, גם בהקשרן של סוגיות אחרות שנדרש בהן שיתוף פעולה בין מדינות, כמו למשל דיני הסגרה.

39. ככלל, עמידה על דרישת ההדדיות רווחה יותר בשיטות משפט השייכות למסורת הקונטיננטלית (ראו גם: שפירא ב, בעמ' 38, הערת שוליים 112). לעומת זאת, לדרישה זו יש אחיזה פחותה בעולם המשפט האנגלו-אמריקאי. כמובן, המדובר בחלוקה כללית, וניתן להבחין בהבדלי גישות גם בקרב שיטות המשתייכות לאותה "משפחה משפטית".

40. כך למשל, סעיף 328 לקוד הפרוצדורה האזרחית הגרמני קובע כי אחד הטעמים להתנגד לאכיפתו של פסק חוץ הוא העדר הדדיות (ובתרגום לאנגלית של סעיף 328(1)(4): "Reciprocity has not been granted"). יצוין כי כחריג לכך נקבע כי פסק חוץ ייאכף אף בהעדר הדדיות, כאשר מדובר בפסק דין שאינו כספי, בנסיבות שבהן אין אף בית משפט בגרמניה שהיה מוסמך לדון בסכסוך (לפי סעיף 328(2)).

41. בארצות הברית, שבה הסוגיה של אכיפת פסקי חוץ מסורה לשיטות המשפט המדינתיות, ניתן להצביע על כך שמרבית המדינות אינן כוללות כיום בחקיקתן את דרישת ההדדיות. דרישה זו הוכרה בפסיקתו של בית המשפט העליון האמריקאי בשלהי המאה התשע-עשרה בפסק הדין הידוע של *Hilton v. Guyot* 159 U.S. 113 (1895). אולם, בהמשך, נזנחה גישה זו, וכפי שצוין, בחקיקה הנוהגת במדינות השונות זוהי כיום גישה המיעוט (ראו: Yulia Zeynalova, *The Law on Recognition and Enforcement of Foreign Judgments: Is it Broken and How Do We Fix It?* 31 BERKELEY J. INT'L L. 150, 158 (2013)). (להלן: Zeynalova).

42. העמדות בנושא של הדדיות אינן קופאות על שמריהן, והויכוח בנושא זה ממשיך להתנהל בשיטות השונות. כך למשל, המשפט הצרפתי אינו עומד עוד על הדדיות כתנאי לאכיפה, אם כי קיומה של אמנה בין צרפת לבין המדינה שמבקשים לאכוף פסק דין שלה יכול להקל על התהליך (ראו: James C. Regan, *The Enforcement of Foreign Judgments in France Under the Nouveau Code de Procedure Civile*, 4 B.C. INT'L & COMP. L. REV. 149 (1981)). לעומת זאת, הצעת רפורמה בנושא של אכיפת פסקי חוץ שהוכנה על-ידי צוות מקצועי של ה-American Law Institute משנת 2008 כללה הצעה לאמץ מחדש את דרישת ההדדיות בארצות-הברית, ואף במתכונת מחוזקת יחסית. הצעה זו ממשיכה לעמוד במוקד של דיון ומחלוקת (לתמיכה בהצעה לאמץ את דרישת ההדדיות, ראו למשל: Susan L. Stevens, *Commanding International Judicial Respect Reciprocity and the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments*, 26 HASTINGS INT'L & COMP. L. REV. 115 (2002)). לעומת זאת, לביקורת על ההצעה מהיבט זה, ראו למשל: Robert L. McFarland, *Federalism, Finality, and Foreign Judgments: Examining the ALI Judgments Project's Proposed Federal Foreign Judgments Statute*, 45 NEW ENGLAND L. REV. 63 (2010); Vishali Singal, *Preserving Power Without Sacrificing Justice: Creating an Effective Reciprocity Regime for the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments*, 59 HASTINGS L. REV. 943 (2008); Richard W. Hulbert, *Some Thoughts on Judgments, Reciprocity, and the Seeming Paradox of International Commercial Arbitration*, 29 U. PA. J. INT'L L. 641 (2008); Zeynalova, *INT'L L.* 641 (2008), בעמ' 202-205).

43. כאמור, השאלה בדבר חשיבותה של דרישת ההדדיות מחייבת להביא בחשבון שני מישורים של הגינות – הגינות בין מדינתית והגינות בין הצדדים לבין עצמם. מן ההיבט של מערכת היחסים בין המדינות הנוגעות בדבר, העמידה על דרישת ההדדיות נראית לכאורה מתבקשת. לעומת זאת, מן ההיבט של מערכת היחסים בין הצדדים

להתדיינות, שהם צדדים פרטיים, ההגינות מחייבת במקרה הרגיל יכולת לאכוף פסק דין שהושג לאחר התדיינות (ובכפוף לכך שלא נפל בו פגם אחר). המצדדים בדרישת ההדדיות מצביעים גם על חשיבותה מן ההיבט של יצירת "תמריצים" לאכיפת פסקי הדין של המדינה העומדת על דרישה זו, לאמור: מדינה שמתנה אכיפת פסקי חוץ בכך שגם פסקי הדין שלה ייאכפו, יוצרת תמריץ לכך שייאכפו פסקי הדין שלה (ראו: שפירא ב, בעמ' 38). מנגד, מבקריה של הדרישה, טוענים כי גם היפוכו של דבר עשוי להיות נכון: כאשר מדינה עומדת על דרישת ההדדיות, הדבר עלול להוביל ל"מעגל שוטה" שבו כל אחת מן המדינות הנוגעות בדבר מצפה שהאחרת תתחיל באכיפה קודם. במידה מסוימת, ניתן לראות ביטוי מעשי לחשש זה אף בטיעונים שהועלו בפנינו. בפסק הדין הרוסי בעניין אכיפת פורטניק שעליו הסתמכה דאבל קיי על מנת לבסס את הטענה לאי-אכיפה של פסקי דין ישראליים ברוסיה הוסבר כי לא תינתן אכיפה בשל כך שלא הוכחה הדדיות מן הצד הישראלי. בנוסף לכך, מבקריה של דרישת ההדדיות טוענים כי היא מוסיפה מימד של אי-וודאות בכל הנוגע לאכיפת פסקי דין, בשל המחלוקות שמתעוררות לגבי אופן האכיפה של פסקי דין מקומיים במדינות אחרות, והטעמים לאי-אכיפתם כאשר אינם נאכפים. גם את זאת יכול להדגים המקרה שבפנינו.

44. מצוידים בתובנות אלה נחזור לבחינת מקומה של דרישת ההדדיות במשפט הישראלי בהקשרו של חוק אכיפת פסקי חוץ.

אכיפת פסקי חוץ ודרישת ההדדיות בדין הישראלי

45. דרישת ההדדיות באכיפת פסקי דין זרים מעוגנת כאמור בסעיף 4(א) לחוק אכיפת פסקי חוץ. בכך, החוק בחר לאמץ דרישת הדדיות חזקה יותר מזו שבאה לידי ביטוי בהצעת החוק שהולידה אותו – הצעת חוק הכרה בפסקים זרים ואכיפתם, התשי"ז-1957. הצעת החוק לא קבעה את הדרישה של הדדיות ככלל, אלא רק הכירה בסמכותו של היועץ המשפטי לממשלה לפנות לבית המשפט ולבקש "לדחות בקשה לאכיפת פסק זר אם ניתן במדינה שבה אין אוכפים פסקים של בתי המשפט בישראל" (בסעיף 6(ב) להצעת החוק).

46. הספרות המשפטית כבר עמדה על כך שנוסחו של סעיף 4 אינו מבהיר באופן ברור דיו מהי מידת ההדדיות הנדרשת לצורך עמידה בדרישותיו. בהתייחסו לכך כתב המלומד שפירא במאמרו המקיף בנושא כך:

”האם די בהעדר אפשרות חוקית לאכיפתם של פסקי-חוק כלשהם כדי להצביע על חוסר ההדדיות, או שמא יש צורך להוכיח שהמדינה הנדונה מפנה את עורפה לפסקים ישראלים דווקא בעוד שהיא פותחת את שעריה לרווחה בפני פסקים שמקורם במדינות אחרות? כלום חייבת מדיניות אי-האכיפה (לגבי פסקים זרים בכלל או פסקים ישראלים במיוחד) להיות מעוגנת בדין מפורש, או שמא די בכך שהיא משתמעת מהפרקטיקה הרווחת בבת-המשפט של אותה מדינה? האם צריכה אפשרות האכיפה להיות חסומה בפני כל פסק ישראלי שהוא, או אולי תספיק העובדה שפסק ישראלי דומה (לפסק הזר שאכיפתו מתבקשת כאן) לא היה זוכה שם לאכיפה? כלום מוגבל הביטוי 'אין אוכפים' לעצם האפשרות של אכיפה, או שמא משתרע הוא גם על הדרכים והפרוצדורות לאכיפה?” (שפירא ב, בעמ' 38-39).

47. רבות משאלות אלה לא זכו עדיין להתברר בפסיקתו של בית משפט זה. עם זאת, באותם מקרים שבהם הגיעה דרישת ההדדיות לכלל דיון, הגישה הכללית ביחס אליה התאפיינה כמקלה, תוך מתן ביטוי לתפיסה של עידוד לשיתוף פעולה עם שיטות אחרות (ראו: ע”א 619/89 קסון נ’ קסון, פ”ד מה(2) 656 (1991) (להלן: עניין קסון); סיליה וסרשטיין פסברג משפט בין-לאומי פרטי כרך א 498 (2013); חגי כרמון פסקי חוק בישראל – הכרה ואכיפה 109-110 (2011)).

48. הגישה המקלה ליישומה של דרישת ההדדיות, שנתמכת גם בכתיבה האקדמית בנושא (ראו למשל: שפירא ב, בעמ' 39), היא בעלת יתרונות ברורים: היא מאפשרת לצד שכבר זכה בהליך לקבל את המגיע לו לכאורה; תורמת ליעילות בכך שאינה מובילה לקיום התדיינות כפולות באותו נושא; וכן תורמת לוודאות המשפטית. יש בה גם כדי לסייע לגורמים עסקיים לכלכל את צעדיהם (כאשר, במבט הצופה פני עתיד, הם שוקלים נקיטת צעדים שונים, כגון הכללתה של תניית שיפוט בחוזה). לבסוף, יש בה כדי לתרום לאכיפת פסקי דין ישראלים בחו”ל באותן שיטת שנוקטות אף הן בגישה של הדדיות ביחס לאכיפת פסקי חוק.

49. בכל הנוגע לנטל ההוכחה באשר לדרישת ההדדיות נקבע בפסיקה כי הוא מוטל על המתנגד לאכיפה (ראו: עניין גרינברג, בפסקה 14). איננו מקבלים בעניין זה את טענתה של דאבל קיי כאילו דברים אלה אמורים רק במצבים שבהם קיימת מעין ידיעה שיפוטית באשר לכך שפסקי דין ישראלים נאכפים במדינה מסוימת. כפי שהוסבר בעניין גרינברג נוסחו של סעיף 4 מעיד על כך שנטל ההוכחה מושט בעניין זה על כתפיו של המתנגד לאכיפה – ללא הבחנות נוספות. אכן, השופט א’ ריבלין (כתוארו אז) התייחס בדבריו בעניין גרינברג גם לכך שככלל ידוע כי פסקי דין ישראלים נאכפים

במדינות רבות. אולם, אמירה כללית זו לא שימשה כתנאי רקע או כסייג לתחולת הכלל בדבר נטל ההוכחה.

50. על בסיס זה, נפנה כעת לבחון האם המצב המשפטי הנוכחי ברוסיה הוא כזה שעומד בדרישת ההדדיות, בהתאם לאופן שבו התפרשה בהלכה הפסוקה.

מן הכלל אל הפרט: אכיפה דה-פקטו או פוטנציאל סביר לאכיפה

51. לאמיתו של דבר, הדילמה שבפנינו היא זו: מחוות דעת המומחים עולה כי קיימת מגמה של שינוי בשיטת המשפט הרוסית – בכיוון של היפתחות לאפשרות של אכיפת פסקי חוץ גם ללא אמנה. גישה זו עדיין איננה מקובלת על הכל, אבל זוהי גישה חדשה שיש לה תימוכין, ואף יושמה בכמה מקרים. טרם ניתן לה ביטוי בכל הנוגע לפסקי דין ישראלים, אולם אין תימוכין לדעה שבתי המשפט ברוסיה נוקטים גישה שונה ומפלה ביחס לפסקי דין ישראלים. בהקשר זה אין לומר שהשתיקה מדברת, היינו שהעדרה של דוגמה לאכיפתו של פסק דין ישראלי בפועל מלמד על גישה שונה לפסקי דין ישראלים. אדרבה, מפסק הדין הרוסי בעניין אכיפת פודטניק ניתן ללמוד כי האפשרות של אכיפה על בסיס הדדיות הייתה נגד עיניו של בית המשפט, והוא נמנע מליישמה אך בהעדר תשתית עובדתית הולמת (אשר לשיטתו הייתה צריכה להיות מוצגת על-ידי הצד המבקש את האכיפה).

52. לא זו אף זו: עיון בספרות האקדמית שעוסקת במצב המשפטי ברוסיה בכל הנוגע לאכיפת פסקי דין זרים מחזק את המסקנה העובדתית העולה משתי חוות הדעת של המומחים – המסקנה לפיה, מחד גיסא, הגישה המסורתית של המשפט הרוסי לא צידדה באכיפת פסקי חוץ ללא אמנה בינלאומית בנושא והיא אף מתבטאת בנוסחו של החוק הרוסי הרלוונטי, ומאידך גיסא, קיימות דוגמאות לפסיקה חדשה שפותחת תלמים חדשים, הגם שזו רחוקה מלהיות מבוססת בשלב זה. את הגישה המסורתית נהוג להסביר לרקעה של שיטת המשפט הסובייטית שהדגישה את הריבונות המקומית והתנגדה להשפעות חיצוניות ובלתי מבוקרות על מערכת המשפט הפנימית (ראו: Mikhail Antonov, *Foreign Court Decisions, Arbitral Awards and Sovereignty in Russia*, 38 REV. CENTRAL & EAST EUROPEAN LAW 317 (2013). פסקי הדין הסוטים מדרך זו ניתנו בשנים האחרונות ממש – והידוע שבהם הוא פסק הדין בעניין דנטפול, שנזכר כאמור בבית המשפט המחוזי (בנוסף לעוד מספר דוגמאות של פסקי דין זרים שנאכפו ברוסיה). פסק דין עדכני נוסף שהלך בדרך זו הוא Boegli-Gravures v. OOO Darsail-ASP and Andrei Pyzhik, שניתן בשנת 2012, ובו נאכף פסק דין אנגלי.

53. לסיכום עניין זה, אנו סבורים כי אף מבלי להתייחס לכל פרטי פסקי הדין הנוספים שהוגשו בהליך זה ולמחלוקת בין הצדדים באשר למידה שבה הם משקפים את המצב המשפטי ברוסיה – הונח בסיס מספק לקביעה שהפסיקה הרוסית אוכפת פסקי דין זרים אף בלא אמנה דו-צדדית בין מדינת המקור שלהם לרוסיה, כמו גם לטענה שאכיפה זו אינה מלאה או מוסכמת על הכול.

54. על כך יש להוסיף, כי הדוגמה שהובאה במסגרת הראיות הנוספות באשר להימנעות משינוי רישום על-פי פסק דין ישראלי בנושא של התרת נישואין אינה מהווה ראייה מכרעת בכיוון השני. על-פי האמור בפסק הדין ניתן להתרשם כי הוא עוסק בסוגיה מיוחדת: מעמדו של פסק דין זר בכל הנוגע לשינוי במרשם הרשמי של הרשויות. זוהי סוגיה שיש לה ייחוד אף בישראל (ראו והשוו גם: בג"ץ 3615/98 נימושין נ' משרד הפנים מינהל האוכלוסין, פ"ד נד(5) 780, 787 (2000)). לא למותר להזכיר, כי כבר נפסק שאי-אכיפה של פסק דין מסוג מסוים אינה מלמדת על כך שדרישת ההדדיות אינה מתקיימת (ראו: עניין קסון, בעמ' 658).

55. בנסיבות אלה – שבהן נוצר פוטנציאל לאכיפת פסקי דין ישראליים ברוסיה, אך לא ניתן להצביע על פרקטיקה כזו – האם יש לדרוש הוכחה לאכיפה דה-פקטו של פסק דין ישראלי לצורך עמידה בדרישת ההדדיות או שדי בקיומו של פוטנציאל סביר לאכיפה כזו? אנו סבורים שהתשובה הראויה לשאלה זו היא האחרונה. ראשית, גישה כזו מתיישבת עם פרשנותה של דרישת ההדדיות בדין הישראלי כדרישה המיושמת במתכונת מצומצמת באופן יחסי (כפי שפורט בפסקה 47 לעיל), בשם קידום עקרונות של יעילות משפטית ועשיית צדק בין מתדיינים. על כן, ראוי לומר שככל שהפרקטיקה המשפטית במדינה הזרה יוצרת בסיס לכך שייאכפו בה פסקי דין ישראליים אין צורך להוכיח שכבר קיים ניסיון מבוסס של אכיפת פסקי דין ישראליים. שנית, מן ההיבט של תכלית החקיקה וקידום מדיניות משפטית רצויה, פרשנות זו תימנע היווצרותו של "מעגל שוטה" בכל הנוגע לדרישת ההדדיות.

56. מהלכה למעשה: המצב המשפטי הנוכחי ברוסיה, כפי שהוצג על-ידי שני הצדדים – לפיו קיים פוטנציאל סביר כי פסק דין ישראלי ייאכף במדינה זו – מספק את דרישת ההדדיות. יש להדגיש שאין מדובר בפסיקה שמקבעת באופן סופי את ההתייחסות לאכיפת פסקי דין מרוסיה בישראל. אם ישתנה המצב המשפטי ברוסיה או שיתברר בהמשך כי פסקי דין ישראליים אינם נאכפים, על דרך עיקרון, ברוסיה – יוכל לחול שינוי גם בהתייחסות לאכיפתם של פסקי דין רוסיים בישראל.

57. כאמור, דאבל קיי ביקשה לחזור ולהעלות טענות הגנה נוספות על-פי סעיף 6(א) לחוק, אשר נטענו על-ידה גם בפני בית המשפט המחוזי. יצוין כבר עתה כי לא ראינו מקום להתערב בקביעותיו של בית המשפט המחוזי שדחה טענות הגנה אלה מהטעם שככלל לא הונחה להן תשתית עובדתית מספקת.

58. פסק דין אחר באותו עניין – סעיף 6(א)(4) לחוק אכיפת פסקי חוץ קובע כי לא ייאכף פסק חוץ הנוגד פסק דין אחר בהתקיים שלושה תנאים: פסק הדין האחר ניתן באותו עניין; הוא ניתן בעניינם של אותם בעלי דין; והוא עודנו בר-תוקף. לא ניתן לומר כי תנאים אלה התקיימו בענייננו במלואם. פסק הדין האחר שאליו התייחסה דאבל קיי בטיעוניה ניתן בבית המשפט המסחרי במוסקבה ביום 17.5.2011 בין דאבל קיי לבין חברת גזפרום פררבוטקה בע"מ (להלן: גזפרום פררבוטקה), חברת בת אחרת של קונצרן גזפרום שנכנסה בנעליה של חברת גזפרום טרנסגז לצורך הספקת גז מעובה לדאבל קיי. גזפרום טרנסגז הייתה צד שלישי בפסק דין זה והמחלוקת לא נגעה אליה במישרין. עיון בפסק הדין מעלה בבירור כי הקביעות בו נוגעות למישור היחסים שבין דאבל קיי לגזפרום פררבוטקה. זאת ועוד, פסק דין זה מתייחס באופן מפורש לפסק הדין הרוסי (שאכיפתו מתבקשת כאן), מודע לו ומבהיר כי אינו מוצא בסיס לטענותיה של גזפרום פררבוטקה כי הפרותיה של דאבל קיי כלפי גזפרום טרנסגז גרמו להפרת החוזה גם כלפיה.

59. הליך הוגן בבית המשפט הזר – טענה נוספת של דאבל קיי מבוססת על ההגנה הקבועה בסעיף 6(א)(2) המורה כי פסק חוץ לא ייאכף אם "האפשרות שניתנה לנתבע לטעון טענותיו ולהביא ראיותיו לפני מתן הפסק לא היתה, לדעת בית המשפט, סבירה".

60. בעניין זה יש לומר שבית המשפט המחוזי בחן את הראיות והעדויות בכל הנוגע להליך המשפטי שהתקיים וקבע את הממצאים הבאים:

"מהראיות ומהעדויות עולה, כי המשיבה [דאבל קיי – ד' ב' א'] ניהלה את הגנתה ברוסיה, התייצבה לדיונים באמצעות פרקליטיה השונים; הגישה בקשות; הגישה הליכים מקבילים (ברפובליקת קומי); והגישה סיכומים וטענות בעל פה ובכתב... ההליכים נמשכו שנים אחדות (2008-2010) והמשיבה ניהלה את הגנתה באופן אקטיבי. הדברים נלמדים מהראיות שהוגשו – עמודים רבים של פרוטוקולים, בקשות, תכתובות, ייפוי כח,

אישורי מסירה ועוד שהוגשו כנספחים לתובענה..."
(פסקה 18 לפסק דינו של בית המשפט המחוזי).

קביעות אלו הן קביעות עובדתיות הנתמכות היטב בחומר הראיות, ואין מקום להתערבות בהן במסגרת הערעור (השוו: ע"א 10854/07 פיקהולץ נ' JAIME SOHACHESKI, פסקאות 45-46 (17.3.2010)).

61. פסק דין שהושג במרמה – טענתה המרכזית האחרונה של דאבל קיי מתייחסת לסעיף 6(א)(1) לחוק אכיפת פסקי חוץ, שנסב על פסק חוץ שהושג במרמה. ככלל, הגנת המרמה דומה במהותה לטענת המרמה שיכולה להקים "משפט חוזר אזרחי" על פסק דין שניתן בישראל (כפי שנקבע בע"א 3441/01 פלוני נ' פלונית, פ"ד נח (3)1, 18-17 (2004) (להלן: עניין פלוני) ראו גם: ע"א 9369/12 איבי נ' צ.א.מ.א הובלות דלק בע"מ, פסקאות 17, 19 (22.7.2014)). אכן, בפסיקה התעוררה השאלה האם גם בהקשר זה יש ליישם את הדרישות המחמירות החלות על בקשה לביטולו של פסק ישראלי על בסיס מרמה, או שמא ניתן לנהוג בו ביתר פתיחות (ראו: עניין פלוני, בעמ' 18; בע"מ 5001/09 פלוני נ' פלוני, פסקה ז' (4.1.2010). ראו גם שפירא ב, בעמ' 41-42). אין לנו צורך להידרש לשאלה זו, משום שכך או כך יש להניח לטענת המרמה בסיס עובדתי הולם.

62. בענייננו, הגנת המרמה שהעלתה דאבל קיי התבססה על הטענה שהמשפט היה "משחק מכור" בשל כך שגזפרום טרנסגז היא חלק מקונצרן גזפרום המהווה את החברה הממשלתית הרוסית הגדולה ביותר הנשלטת בחלקה על-ידי נשיא רוסיה ולדימיר פוטיין. אולם, במידה רבה, הדברים נותרו בגדר טענה, והם נתמכו בעיקר בעדות מנהלה של דאבל קיי, שאינו עד רלוונטי בהקשר זה. לא בכדי אפוא קבע בית המשפט המחוזי כי אין בכך "די בכדי לבסס טענת מירמה" (בפסקה 17 לפסק דינו). בהערת אגב יצוין כי עיון בפסק הדין המאוחר יותר שניתן בין דאבל קיי לגזפרום פררבוטקה, ובו נדחו טענותיה של גזפרום פררבוטקה מלמד אף הוא כי הטענה שהפסיקה ברוסיה נוטה "כמעט אוטומטית לחלוטין" לטובת קונצרן גזפרום נטענה באופן גורף.

63. מעבר לכך, הועלתה ברקע הדברים הטענה המהדהדת בדבר חוסר האפשרות לסמוך על מערכת המשפט הרוסית. טענה זו נטענה בכלליות, תוך הפנייה לחיפושים במרחבי האינטרנט באשר למערכת המשפט ברוסיה. אנו סבורים שטענה כזו לא ניתן לתמוך ב"תחושות בטן" או ב"טענות אווירה" – במיוחד כאשר היא מועלית כנגד מערכת משפט שלמה כמכלול. איננו סבורים שקריאת תיגר מסוג זה על אורחותיה של

שיטת משפט מסוימת אינה יכולה להתקבל במקרים קיצוניים מתאימים, אולם, לא בנקל תתקבל טענה ש"תצבע" מערכת משפט שלמה בצבעים של שחיתות, להבדיל מאשר אירועים מסוימים או הליכים מסוימים (ראו והשוו: Timothy G. Nelson, *Down in Flames: Three U.S. Courts Decline Recognition to Judgments from Mexico, Citing Corruption*, 44 INT'L LAWYER 897 (2010)), ולא כל שכן ביחס לשיטת משפט שפסקי דינה נאכפים אף בשיטות משפט מערביות אחרות (ראו למשל: JSC VTB Bank v. Joint Stock Co. Aeroflot – Russian Airlines v ; Skurikin [2014] EWHC 271 (Comm) ; Berezovsky [2014] EWCA Civ 20).

64. הדברים מקבלים תוקף בשים לב לכך שהטענה מועלית במקרה זה על-ידי תאגיד שלא רק בחר לעשות עסקים ברוסיה, אלא בחר גם להתחייב בחוזה שכלל תניית שיפוט מקומית. שיקול זה הודגש גם בפסיקה האמריקאית שעסקה בסוגיה קרובה (גם אם לא בכל מאפייניה) – מקרים שבהם ביקשו צדדים להתדיין בארצות-הברית, על אף שלכאורה מערכת המשפט הרוסית הייתה פורום נאות יותר מבחינת זיקת הסכסוך אליה (במסגרת הדוקטרינה של *forum non conveniens*). במקרים אלה, מתדיינים שביקשו להצדיק את בחירתם בפורום האמריקאי באמצעות טענות כנגד מערכת המשפט הרוסית, נדחו לא אחת, תוך התייחסות לכך שהעלאתן על-ידי צד שבחר לנהל עסקיו ברוסיה מעוררת שאלות (ראו למשל: *Base Metal Trading SA v. Russian Aluminium*, 253 F. Supp. 2d 681, 707 (2003); *Norex Petroleum Ltd. V. Access Indus.*, 304 F. Supp. 2d 570, 580 (2004); *Esheva v. Siberia Airlines*, 499 F. Supp. 2d 493, 499-500(2007); *Rigroup LLC v. Trefonisco Management Ltd.* 949 F.Supp.2d 546 (S.D.N.Y. 2013)).

לסיכום

65. אם כן, על יסוד מכלול החומרים שבפנינו מצאנו כי לעת הזו אין לומר שהמצב המשפטי ברוסיה אינו עומד בדרישת ההדדיות הקבועה בסעיף 4(א) לחוק אכיפת פסקי חוץ. כמו כן, לא מצאנו כי במקרה דנן מתקיימת איזו מן ההגנות הקבועות בסעיף 6(א) לחוק. בנסיבות אלו, דין הערעור להידחות.

66. סוף דבר: הערעור נדחה. דאבל קיי תישא בהוצאות גזפרום טרנסגז בסך של 40,000 שקל.

ש ו פ ט ת

השופט י' דנציגר:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט נ' סולברג:

אני מסכים.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק-דינה של השופטת ד' ברק-ארז.

ניתן היום, י"ד באלול התשע"ד (9.9.2014).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ש ו פ ט